

Nr 271.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket; given Stockholms slott den 12 maj 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 maj 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

I anslutning till frågorna om civilförsvarets ordnande anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, efter gemensam beredning med statsrådet Rubbestad fråga angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket samt anför därvid följande.

I skrivelse den 25 september 1943 angående krigsmaterielverkets personalbehov vid krig m. m. framlade verket ett förslag till organisation för den regionala krigsindustriplaneringen. Enligt detta förslag skulle för varje militärområde på fastlandet en tekniskt och organisatoriskt väl förfaren

industrichef förordnas till »krigsindustriråd». Dennes uppgift skulle vara, bland annat, att vid krig eller krigsfara enligt direktiv av verkschefen vid behov företräda verket i förhållande till krigsmaterielindustrien inom militärområdet och att vid eventuellt avbrytande av förbindelserna mellan militärområdet och riket i övrigt i samråd med militärbefälhavaren handlägga på verket ankommande frågor rörande krigsmaterieltillverkningen inom militärområdet. Dessutom föreslogs, att för varje militärområde en eller två tjänstemän i ledande befattning vid någon inom militärområdet belägen industri av större betydelse för landets krigsmaterieförsörjning skulle av verket efter Kungl. Maj:ts bemyndigande förordnas såsom »krigsindustriassistenter». Efter vederbörlig remissbehandling förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 28 januari 1944, att Kungl. Maj:t ville, sedan inom krigsmaterielverket pågående undersökningar rörande hithörande spörsmål blivit slutförda, på framställning av verket taga dessa spörsmål under omprövning.

Sedan 1943 års *civilförsvarsutredning* den 25 februari 1944 avgivit betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. (SOU 1944: 5), har *krigsmaterielverket* i yttrande över nämnda förslag ifrågasatt, att för handläggningen av de regionalt betonade krigsindustrifrågorna skulle till krigsmaterielverket knytas ett antal personer i ledande befattning vid någon inom respektive län belägen industri, som vore av större betydelse för landets krigsmaterieförsörjning, förslagsvis benämnda krigsindustriassistenter. Dessa assistenters uppgift skulle i första hand vara att löpande följa verkets krigsindustriella planeringsverksamhet, att vid behov enligt verkets direktiv föra sådana förhandlingar med industriföretag, som erfordrade lokal industriell sakkunskap, att i förhållande till verket jämväl i övrigt representera den lokala industriella sakkunskapen ävensom den fackmässiga sakkunskapen inom vederbörande industrigren samt att vid krig och därmed jämställda förhållanden företräda verket i ärenden, som fordrade omedelbart avgörande.

Tillika har verket meddelat, att verket ämnade göra framställning om tillskapande av befattningar för krigsindustriassistenter i enlighet med nyss angivna riktlinjer, varvid verket komme att till behandling upptaga dessa assistenters ställning i förhållande till verket, avlöningsförhållanden m. m. Angående spörsmålet om krigsindustriassistenternas ställning i förhållande till de av utredningen föreslagna försvarsavdelningarna inom länsstyrelserna anförde verket bland annat följande.

Civilförsvarsutredningen synes ha räknat med att på mellaninstansen ankommande ärenden rörande krigsindustrien närmast skulle handläggas av militärassistenten. Enligt verkets mening torde det emellertid av flera skäl vara mindre lämpligt, att hithörande ärendens handläggning åvilar militärbeställningshavare. Dennes utbildning — även om däri ingår stabs- och förvaltningstjänst — torde icke skänka vederbörande de insikter och erfarenheter, som måste fordras för ett riktigt bedömande av krigsindustriens olika försvarsfrågor, såsom bortflyttning, evakuering och förstöring samt de industriella kraftförsörjnings- och transportproblemen.

På grundval av de erfarenheter krigsmaterielverket vunnit av hithörande frågor vid sitt arbete med krigsindustriens planering, vilka erfarenheter jämväl bestyrkts under ett den 19 februari 1944 avhållet krigsspel i Söderhamn,

hyser verket den uppfattningen, att de uppgifter, varom här är fråga, böra åvila industriellt väl erfarna personer. De på mellaninstanserna ankommande ärendena rörande krigsindustrien erfordra nämligen i första hand kännedom om den krigsindustriella planeringen samt insikter rörande industriell organisation och kapacitet och därmed sammanhängande spörsmål, insikter vilka endast kunna påräknas hos personer med teknisk utbildning och industri-mässig erfarenhet.

Verket vill därför föreslå, att nu ifrågavarande ärenden inom mellaninstansen åläggas krigsindustriassistenter. Dessa skulle således handha de ärenden rörande krigsindustrien, som åvila denna instans enligt civilförsvaret utredningens betänkande. Härigenom tillförsäkras länsstyrelserna tillgång till sakkunskap på det industriella området, vilket torde vara värdefullt med hänsyn till länsstyrelsernas befattning med industriella ärenden.

Den föreslagna anordningen med krigsindustriassistenter torde ställa sig ekonomiskt fördelaktigare än att för ändamålet inrättas fasta tekniska tjänster vid länsstyrelserna, medan å andra sidan genom en dylik anordning garantier skulle erhållas för att länsstyrelserna ägde tillgång till en ständig industri-mässig sakkunskap och en nära kontakt med industrien. Såvitt verket nu kan bedöma synes det vara att föredraga att krigsindustriassistenter beredas en så fri ställning som möjligt inom länsstyrelseorganisationens ram med hänsyn till deras speciella arbetsuppgifter. Deras ställning i förhållande till länsstyrelserna skulle med andra ord bli i viss mån analog med civilförsvaret avdelningarnas, i det att de liksom nämnda avdelningar skulle vara underordnade såväl länsstyrelse som central statsmyndighet (krigsmaterielverket respektive civilförsvaretsstyrelsen).

Kostnaderna för krigsindustriassistenternas avlöning m. m. förutsätter krigsmaterielverket skola bestridas av medel under fjärde huvudtiteln.

I särskild skrivelse den 18 mars 1944 har krigsmaterielverket gjort den framställning, som angivits i verkets nyssnämnda remissyttrande. Enligt verkets förslag skulle till överståthållarämbetet och varje länsstyrelse knytas en krigsindustriassistent. Dessa assistenters uppgift skulle i första hand vara att löpande följa krigsmaterielverkets krigsindustriella planeringsverksamhet, att vid behov enligt verkets direktiv föra sådana förhandlingar med industriföretag, som erfordrade lokal industriell sakkunskap, att i förhållande till verket jämväl i övrigt representera den lokala industriella sakkunskapen ävensom den fackmässiga sakkunskapen inom vederbörande industrigren samt att vid krig och därmed jämställda förhållanden företräda verket i ärenden, som fordrade omedelbart avgörande. Vidare skulle assistenterna i fråga av länsstyrelsen kunna tagas i anspråk för samråd och konsultationer i på länsstyrelsen ankommande ärenden berörande industrien inom länet. De skulle i viss utsträckning komma att övertaga de uppgifter berörande industrien, som enligt utredningens förslag skulle åligga de till civilförsvaret avdelningarna knutna militärassistenter. Krigsindustriassistent syntes verket böra förordnas av Kungl. Maj:t efter förslag av krigsmaterielverket i samråd med vederbörande länsstyrelse för viss begränsad tid, förslagsvis tre år. Beträffande ersättning åt krigsindustriassistent har krigsmaterielverket anfört, att sådan syntes under fredstid kunna bestämmas enligt de i kungörelsen den 29 augusti 1921 (nr 517) med vissa bestämmelser angående kommittéer angivna grunderna, d. v. s. i form av dagarvode för varje dag vederbörande haft

att utföra tjänsteuppdrag vid länsstyrelsen. Under beredskapsförhållanden och i krig åter — då assistenten mera permanent torde komma att tagas i anspråk för hithörande arbetsuppgifter — syntes denna ersättningsnorm icke kunna tillämpas utan ersättning i stället få bestämmas av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Härvid syntes eventuellt de grunder, som under nu rådande förhållanden tillämpas för ersättning åt industrirepresentanter inom den statliga krisförvaltningen, kunna tjäna till ledning.

Över krigsmaterielverkets särskilda framställning i förevarande ämne ha utlåtanden avgivits av överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, länsstyrelserna i Stockholms, Älvsborgs, Gävleborgs och Norrbottens län samt statens industrikommission. Behovet av att till länsstyrelserna knyta industriell sakkunskap har vitsordats av samtliga remissmyndigheter. *Länsstyrelserna i Stockholms, Älvsborgs och Norrbottens län samt industrikommissionen* ha berört svårigheten att för uppdrag såsom krigsindustriassistent förvärva eller i varje fall mera permanent taga i anspråk personer i ledande befattningar. *Industrikommissionen* har i anslutning härtill föreslagit, att Kungl. Maj:t vid förordnande av krigsindustriassistenter borde få friare händer än krigsmaterielverket förutsatt. *Länsstyrelserna i Stockholms, Älvsborgs och Gävleborgs län* ha framhållit svårigheten att inom län med krigsviktiga industrier av helt skilda slag finna en kraft med nödig sakkunskap på alla ifrågavarande produktionsområden. Med hänsyn härtill har *länsstyrelsen i Älvsborgs län* funnit lämpligare, att ett särskilt anslag ställdes till länsstyrelsernas förfogande att användas vid anlåtande av den industriella sakkunskap, som i det särskilda fallet påkallades. *Industrikommissionen* har framhållit, att krigsindustriassistenternas uppgift att i förhållande till verket representera den fackmässiga sakkunskapen inom vederbörande industrigren uppenbarligen komme att i viss mån minska i betydelse, därest ett krigsmaterielverkets råd komme till stånd med den branschbetonade sammansättning, som föreslagits. — *Överbefälhavaren* har uttalat, att det ej låte sig göra att till krigsindustriassistenterna helt överflytta planläggningen för bortförande och förstöring samt evakuering i fråga om krigsindustrieföretag, bland annat emedan denna planläggning måste samordnas med motsvarande planläggning för andra företag och utföras under hänsynstagande till möjligheterna att anskaffa erforderlig personal samt transportmedel m. m. *Chefen för armén* har anfört, att ärenden rörande evakuering och förstöring m. m. måste handläggas i nära överensstämmelse med övriga civilförsvaret berörande angelägenheter och därför åvila militärassistenterna. Helt naturligt borde dock krigsindustriassistenterna, vilkas uppgifter huvudsakligen borde vara av rådgivande karaktär, tillerkännas ett vidsträckt inflytande på nämnda frågors handläggning. Att krigsindustriassistenternas verksamhet väsentligen borde begränsas till rådgivning och bistånd har understrukits även av *länsstyrelserna i Stockholms och Gävleborgs län*. Å andra sidan har *marinförvaltningen* med instämmande av *chefen för marinen* uttalat, att frågor rörande krigsindustrien inom länsstyrelserna borde handläggas icke av militärassistenterna utan av de industriellt erfarna krigsindustriassistenterna. — *Samtliga*

i ärendet hörda *länsstyrelser* ha framhållit vikten av att krigsindustriassistenterna inordnades i eller anslötes till de föreslagna försvarsavdelningarna inom länsstyrelserna. *Chefen för armén* har för sin del funnit mindre lämpligt att inordna krigsindustriassistenterna såsom tjänstemän i länsstyrelserna. *Industrikommissionen* har anfört, att en krigsindustriassistent borde mera vara en kontaktman än en krigsmaterielverkets självständige företrädare.

Det av krigsmaterielverket nu framlagda förslaget syftar till en komplettering och förstärkning av verkets organisation med regionala företrädare för verket. Det tidigare förslaget i ämnet anknöt till militärområdesindelningen, medan nu föreliggande förslag går ut på tillsättande av ett ombud för verket inom varje län. Sistnämnda förslag möjliggör nära samverkan med länsstyrelserna såsom civilförsvarsmyndigheter och synes därför vara att föredraga.

*Departements-
chefen.*

De i föreliggande förslag avsedda ombuden för krigsmaterielverket böra enligt min mening ha en dubbel uppgift. Å ena sidan böra de vara verkets rådgivare i angelägenheter, som kräva lokal industriell sakkunskap, främst i på verket ankommande krigsindustriplaneringsfrågor, samt hålla verket underrättat om sådana lokala förhållanden, som böra bringas till verkets kännedom. Å andra sidan böra de inför civilförsvarsmyndigheterna i länen företräda krigsmaterielverkets synpunkter och önskemål i frågor om undanförsel och förstöring av krigsindustri företag samt i anslutning därtill genom rådgivning lämna biträde åt samma myndigheter. Överhuvudtaget böra ombuden vara verkets kontaktmän såväl med krigsmaterielindustrien i orterna som med nyssnämnda myndigheter. För att kunna fullgöra dessa arbetsuppgifter måste ombuden självfallet sättas i tillfälle att löpande följa verkets krigsindustriella planeringsverksamhet. I sådant syfte bör krigsmaterielverket tid efter annan samla ombuden till konferenser, vid vilka aktuella frågor rörande planläggningsarbetet böra upptagas till behandling och ett ömsesidigt utbyte av erfarenheter bör äga rum.

Från vissa håll har understrukits svårigheten att såsom verkets företrädare inom län med differentierad industri erhålla personer med tillräckligt mångsidiga insikter. Det vill emellertid synas, som om den allmänna industriella förfarenheten borde tillmätas större betydelse för fullgörandet av ombudens uppgifter än den speciella bransch-kännedomen. Vid sådant förhållande torde det åtminstone i regel icke erfordras mer än ett sådant ombud inom ett och samma län. Tänkbart synes även vara, att särskilt ombud för verket på ett eller annat håll skall kunna undvaras. Det lär få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare besluta i hithörande hänseenden liksom beträffande erforderliga detaljföreskrifter för ombudens verksamhet m. m.

I fråga om ersättning åt krigsmaterielverkets ombud synes verkets förslag kunna läggas till grund. Under fredsförhållanden torde vid bifall till detta förslag kostnaderna för dagarvoden samt rese- och traktamentsersättningar för ombuden kunna beräknas till omkring 28 000 kronor. Det bör emellertid lämnas öppet, huruvida icke årsarvode tillika bör utgå till ombuden eller till vissa av dem. Med hänsyn till vanskligheten av att utan stöd av erfarenheter

bedöma omfattningen av de arbetsuppgifter, som komma att åvila krigsmaterielverkets ombud, synes det lämpligen böra ankomma på Kungl. Maj:t att besluta härom.

Därest riksdagen icke har något att däremot erinra, torde de fredsmässiga kostnaderna för ombudsinstitutionen i regel få bestridas från det reservationsanslag till industriens krigsorganisation, om vars anvisande förslag framlagts i den till årets riksdag avlätna propositionen nr 185. Med hänsyn till å ena sidan storleken av detta anslag och de reservationer, som stå till buds, samt å andra sidan de belopp, om vilka nu är fråga, synes någon uppräknings av anslaget för nästkommande budgetår utöver det i nyssnämnda proposition äskade beloppet icke vara erforderligt. De merkostnader, som kunna föranledas av beredskaps- eller krigsförhållanden, synas — i likhet med vad i sagda proposition (sid. 84 och 85) föreslagits beträffande motsvarande kostnader för krigsmaterielverkets organisation i övrigt — böra gäldas av förskottsanslaget Övriga utgifter (Gb).

Under åberopande av vad i det föregående anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att ombud för krigsmaterielverket må länsvis tillsättas i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig i det föregående anförts.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Sven Berglund.